Ar **RŪTU UN VALDI MUKTUPĀVELIEM** sarunājas **AGNESE MEIERE**

Sastapties ar dvēseli

Jāņos

Etnomuzikologs VALDIS MUKTUPĀVELS un kultūrantropoloģe, Kultūras akadēmijas rektore RŪTA MUKTUPĀVELA uzskata, ka Jāņi ir ne vien latviešu kultūras daļa, bet arī iespēja allaž aizņemtajā ikdienā tuvoties savai dvēselei, sastapties ar to.

Pabūt pašam ar sevi

AGNESE: Ko jums nozīmē Jāņi, un kā tos parasti svinat?

VALDIS: Šiem svētkiem ir vairākas nozīmes. Pirmkārt, šie svētki ir mūsu kultūras daļa, un nu jau kādu laiku tie ir arī valsts svētki. Otrkārt, tā ir iespēja tuvoties dabai, sajust tās spēku. Treškārt, Jāņi ir tik daudzšķautņaini, ka katrs tajos var saredzēt savu. Tie, kuri uzskata, ka kultūras saknes meklējamas folklorā, svētku sakralitāti atrod tur. Bet var arī sakrālo saskatīt caur kāda kristīgā simbola klātbūtni. Katrā ziņā nav nekāda pretruna dziedāt līgotnes un Jāņu rītā doties uz dievkalpojumu.

RŪTA: Svarīgākais ir šos svētkus svinēt tā, kā liek sirds. Nav pareizā vai nepareizā varianta, ir jūsējais.

Un kas vienmēr ir klātesošs jūsu Līgovakara vai Jāņu rituālā?

RŪTA: Uguns, ziedi – vainags vai vismaz jāņuzāļu pušķis, alus, siers un, protams, līgotnes.

VALDIS: Līgotnes – tikai saulgriežos dziedamas dziesmas – ir unikāls latviešu mantojums. Nevienai tautai to nav tik daudz un tik krāšņas kā mums.

Man svarīgākā šo svētku sastāvdaļa šķiet sakralitāte – sastapšanās ar Dievu, dabu, pašam ar sevi. Kā tas notiek, tā ir paša cilvēka darīšana: kāds dzied, bet kāds klusē un meditē, kāds lec pāri ugunskuram, kāds dzer alu un ēd sieru, bet kāds dodas meklēt papardes ziedu.

RŪTA: Papardes zieda meklēšanas dziļākā jēga nav saistīta ar seksualitāti. Papardes zieda meklēšana, kas saskaņā ar mītiskajiem priekšstatiem var vainagoties ar spēju saprast zvēru valodu, redzēt un dzirdēt lielā attālumā un izprast pārdabiskas lietas, simbolizē satikšanos ar augstākiem spēkiem un pašam ar sevi. Lūk, tur slēpjas sakralitāte.

Kādi bijuši jūsu skaistākie Jāņi?

VALDIS: Ikvieni Jāņi ir skaisti un īpaši, bet mani skaistākie Jāņi vienmēr ir divvientulībā ar Rūtu. Un visskaistākie droši vien bija tad, kad sauli pavadījām Vidzemes jūrmalā, bet saullēktu sagaidījām Kurzemes jūrmalā. Visu nakti braucām cauri Latvijai, ik pa laikam piestājām, iedzērām bezalkoholisko alu, ieēdām sieru, izbridām tumšā *naktē* un zaļā zālē, dziedājām un vienkārši bijām kopā.

RŪTA: Šķiet, ka tie ir arī mani skaistākie Jāņi. Man ļoti patika tas, ka pavadījām un sagaidījām sauli, ka bijām divvientulībā. Un īpašu sajūtu radīja tas, ka, braucot cauri Latvijai, gandrīz katrā pagalmā redzējām ugunskurus, svinētājus. Tā ir īpaša kopības sajūta.

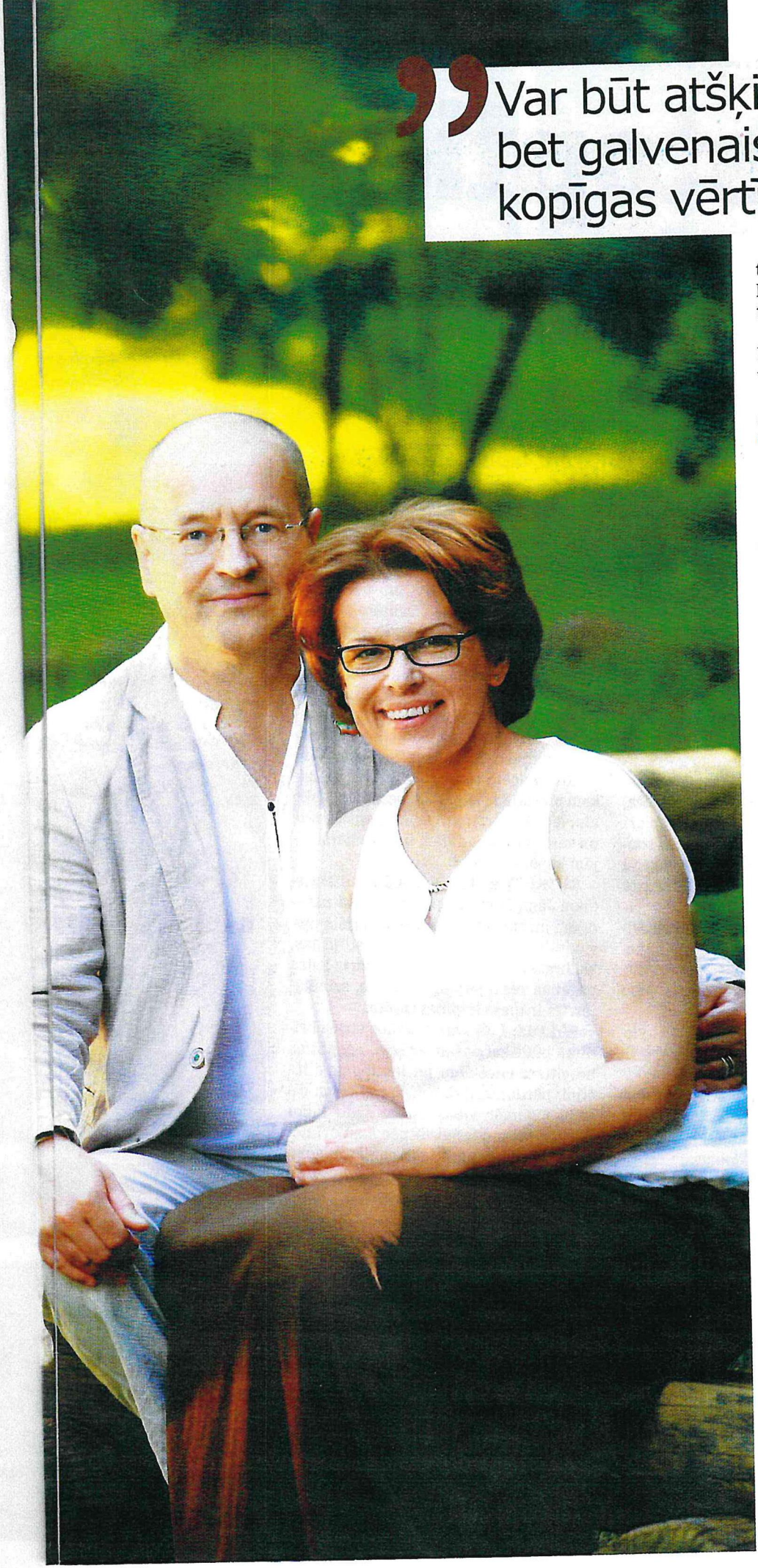
VALDIS: Ļoti svarīgi Jāņos atrast brīdi un būt tikai pašam ar sevi, nodalīties no citiem cilvēkiem un ļauties meditācijai, pārdomām, dabai. Pat ja esam divatā, vienmēr viens otram šādu laiku dodam, tas ir svarīgi. Tāpēc man arī nepatīk svinēt kopā ar milzīgiem cilvēku pūļiem, tad pabūt vienatnē ir sarežģīti.

Satikāties pirms vairāk nekā 20 gadiem.

RŪTA: Jā, Valdis folkloristu vidū bija liela autoritāte, un es kādā folkloras pasākumā Rīgā prasīju Valdim autogrāfu... (*Smejas.*) Pēc tam satikāmies kādā simpozijā *Baltu mājas*, kur viens otrā ieskatījāmies ciešāk. Pēc tam sākām viens pie otra braukt ciemos. Viens bērns jau man bija, un, kad satiku Valdi, pie sevis nodomāju – ja gribēšu vēl vienu bērnu, tad tikai no šā vīrieša. Ļoti skaidri atceros šo domu, un, tiklīdz to biju palaidusi gaisā,

FOTO – **LAURIS VĪKSNE** (*F 64*) UN NO PERSONISKĀ ARHĪVA. STILS – **AGIJA VISMANE**. GRIMS UN MATU SAKĀRTOJUMS – **KRISTĪNE PAPŠA**.

> Var būt atšķirīgi raksturi, bet galvenais, lai ir kopīgas vērtības.

tā bērns patiešām pieteicās. Un jāteic, ka mūsu meita izdevusies ļoti interesanta (*smejas*).

VALDIS: Tas, ka mums pieteicās bērns, nenozīmēja, ka Rūta gribēja dzīvot ar mani kopā.

RŪTA: Nē, es negribēju. Biju izlēmusi, ka bērnu audzināšu viena. Un tikai pēc laika, kad jau meita bija piedzimusi, kad redzēju, kā viņš izturas pret bērniem no iepriekšējās laulības, ļāvu sev domāt par kopdzīvi.

Man noteikti nebija sajūtas – viņš ir mans īstais un vienīgais.

VALDIS: To, ko cilvēki parasti svin vienā reizē – vedības, laulības un kāzas –, mēs darījām trīsreiz. Tie mums ir trīs atsevišķi notikumi.

Kā tad galu galā sagājāt kopā?

VALDIS: Vispirms bija vedības. Sarunāju savu brāli Māri ar žigulīti un vienkārši aizbraucu pakaļ Rūtai un mūsu meitai uz Lietuvu. Četras stundas iepriekš piezvanīju, lai viņa sakravājas.

RŪTA: Es teicu – labi, uz nedēļu aizbraukšu paciemoties. Pagājuši divdesmit trīs gadi, un šī «nedēļa» vēl arvien turpinās...

VALDIS: Pēc vedībām pagāja divi gadi, tad apprecējāmies – sareģistrējāmies dzimtsarakstu nodaļā.

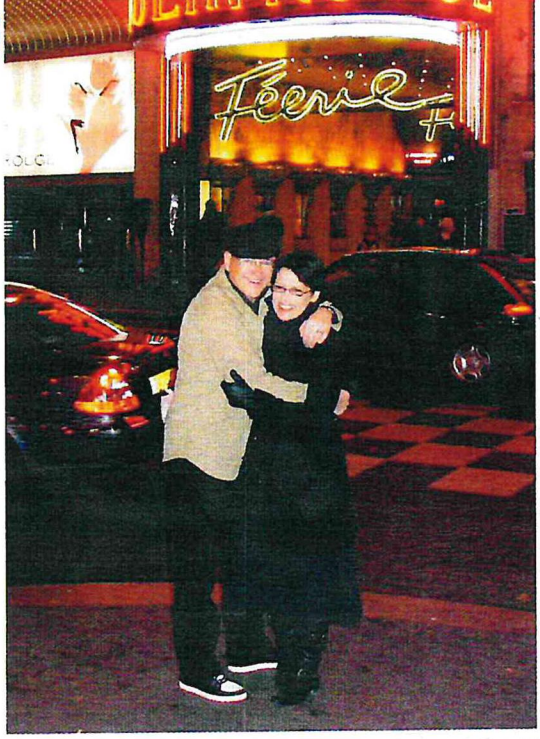
RŪTA: Bet desmit gadu pēc vedībām salaulājāmies baznīcā.

Kāpēc jums bija tik svarīgi salaulāties baznīcā? Dokumenti taču bija nokārtoti.

RŪTA: Tas ir sakrāls akts, kad tu apliecini ne vairs tikai cilvēka, bet Dieva priekšā, ka gribi būt kopā ar šo cilvēku. Šis ir visnopietnākais apliecinājums. Viena lieta, kad jūs dzīvojat kopā tāpat vien, – tās ir saistības tikai starp diviem cilvēkiem. Kad jūs apprecaties, deklarējat sabiedrībai, ka esat kopā. Bet, kad laulājaties baznīcā, deklarācijā parādās arī dievišķais aspekts. Tas nozīmē, ka vairs nav, kur sprukt.

VALDIS: To var pateikt arī citādi – nevis nav, kur sprukt, bet esam sasnieguši visaugstāko līmeni attiecībās un esam gatavi to apliecināt arī Dieva priekšā. Tu skaidri apzinies, ko dari, nav nekāda apstākļu spiediena, tikai tava brīvā griba.

RŪTA: Vienkārši sarakstoties, apprecoties, cilvēki gan solās būt kopā mūžīgi. Jā, šis apliecinājums gan ir nopietns,

Monmartrā Parīzē.

šos gadus esmu to uzturējis. Varu arī lekcijas vadīt lietuviski.

Arī Rūta latviešu valodu apguva diezgan ātri, abas valodas ir diezgan līdzīgas.

RŪTA: Kad jau bija skaidrs, ka palikšu Latvijā, man tiešām bija bail par to, ko šeit iesākšu. Ja cilvēki apzināti emigrē no savas valsts, viņi nodrošina sev atbalsta punktus, piemēram, darbu. Viss, kas bija man, – bērni un Valdis. Pamazām gan sāku dibināt arī sociālās saites, tomēr ar to vien bija par maz. Atceros – Valdim vaicāju, ko viņš grib, lai es daru. Esmu ļoti pateicīga par to, ko viņš man atbildēja: nujā, droši vien būt tikai mana sieva tu negribēsi. Ar šiem vārdiem viņš deva man brīvību. Jo viņa doma bija: tu vari nedarīt neko, es nodrošināšu eksistenci un par visu parūpēšos. Es zināju, ka uz Valdi varēšu paļauties, man nevajadzēs uztraukties par elementārām iztikas lietām. Ja vīrietis dod brīvību un ļauj izvēlēties: mācīties, strādāt vai nedarīt neko, tad man kā personībai tas ir ļoti vērtīgi. Un ar mani ir tā – ja man nespiež mācīties, es to noteikti darīšu. Ja man nav obligāti jāiet strādāt, es to noteikti darīšu! Kādu gadu biju tikai sieva un māte, bet jau pēc gada brīvi komunicēju divās valodās, kļuvu par radio *Brīvā Eiropa* korespondenti, vēlāk iestājos maģistrantūrā, pēc tam doktorantūrā.

Lai cik liela mīlestība valdītu pāra starpā, savstarpēja pierīvēšanās ir neizbēgama. Turklāt jūs, Rūta, šķietat karsta kā uguns, bet Valdis – mierīgs kā ūdens...

RŪTA: Jocīgi, ka jūs tā sakāt, jo pēc horoskopa manējā ir ugunszīme, bet Valdim ir ūdenszīme. Bet tas nav slikti – ja uguns pārāk aizsvilstas, ūdens to apdzēš.

VALDIS: Mūsu vedējtēvs kāzās deva ļoti gudru padomu, ko pats bija mantojis no saviem vedējiem: «Lai pār jūsu dusmām nenoriet saule.»

RŪTA: Šo principu vienmēr esam ievērojuši, kaut ne vienmēr tas ir viegli. Pieskaņošanās nemaz nevar būt viegla, jo cilvēks, ar kuru uzsāc kopdzīvi, tev taču ir pilnīgi svešs. Turklāt sievietes prāts darbojas pavisam citādi nekā vīrieša. Kopdzīves sākumā atklāju, ka veidoju prāta konstrukcijas, par kurām man šķita – nu kā viņš var nesaprast?! Paņēmu vienu elementu, vienu domu un to apaudzēju arvien lielāku un lielāku. Man sāka šķist, ka Valdis speciāli mani kaitina, spīdzina... Atceros, reiz, braucot vilcienā, sāku runāt par savām prāta konstrukcijām, un Valdis bija tik izbrīnīts! Es jau viņa vietā biju izdomājusi, ko viņš domā un kā viss ir patiesībā, bet izrādījās, ka tas nemaz nesaskan ar viņa domām. Tāpēc droši varu dot padomu ikvienai sievietei – nu nemēģiniet izprātot, ko viņš domā vai kā viņš domā, visticamāk, jūs tāpat kļūdāties. Vienmēr vajag izrunāties, tad nebūs ne pārpratumu, ne strīdu.

VALDIS: Vīriešiem nav viegli izrunāties, bet bez tā attiecībās nevar.

RŪTA: Un arī aizvainojumu ilgi nedrīkst turēt. Nepiedošana ir liels grēks.

VALDIS: Rūtai taisnība. Bet kādam ir jāsper pirmais solis un vienmēr ir grūti būt pirmajam. Salauzt sevi un iet atvainoties – tas nav tik vienkārši, bet, ja šādas spējas un iespējas nav, attiecībām nav nākotnes.

RŪTA: Ja kāds attiecībās savas intereses liek augstāk par sava mīļotā cilvēka interesēm... Ar tādu nav ko tērēt laiku. Man ir skaidrs, ka kopā iespējams būt tikai ar tādu cilvēku, kas tevi attīsta kā personību. Ja jūti, ka garīgajā attīstībā ir iestājusies stagnācija vai sākusies degradācija, tad kopdzīvei nav nākotnes. Ir labi, ka mūsu sabiedrība liberāli skatās uz šķiršanos, jo es uzskatu – cilvēku pielāgot sev nav iespējams. Vai nu viņš tev atveras, apslāpē savu egoismu un iet kopsolī ar tevi, vai arī tad labāk velti sevi citām lietām – sabiedrībai, bērniem, Dievam, nevis tērē savu unikālo dzīves laiku cīņai ar kādu egoistu.

Kurš no jums piekāpjas pirmais?

VALDIS: Nevienam no mums nav problēmu atvainoties, piekāpties, tāpēc reizēm pirmo soli speru es, reizēm Rūta.

RŪTA: Strīdamies mēs ļoti bieži un daudz. Ļoti!

VALDIS: Vai tad tev ir, ar ko salīdzināt?

RŪTA: Man vismaz tā šķiet.

VALDIS: Tad saki – man tā šķiet. (*Rūta paklausīgi atkārto – man šķiet, ka mēs strīdamies ļoti daudz.*) Man g nešķiet.

RŪTA: Lūk, tā arī atšķiras sie un vīrieša domāšana. Es saku, k damies daudz, bet Valdis mūsu s droši vien uztver kā veselīgu disku Kaut gan jāatzīst, ka man daba tie diezgan strauja. Par spīti tam, tā n ni strīdējušies līdz mantu kravāšai promiešanai gan nekad neesam.

Tiem, kas kopā nodzīvojuši ilgu dus, parasti vaicā, kāds ir viņu a bu noslēpums.

VALDIS: Katram ir savi darbi, darīšanas, bet jābūt kopīgām inter Mūsu intereses ir folklora, muzic kopība ar draugiem.

RŪTA: Vērtības satur kopā cil Valdis, piemēram, nekad nemelo, Viņš ir ļoti godīgs. Var būt atšķirīga fesijas, atšķirīgi raksturi, bet galv lai ir kopīgas vērtības.

VALDIS: Un vēl kopība vi (*Smejas.*) Bet, ja nopietni, mūsu ģi šķiet ļoti svarīgi visiem kopā ap un paēst, parunāties.

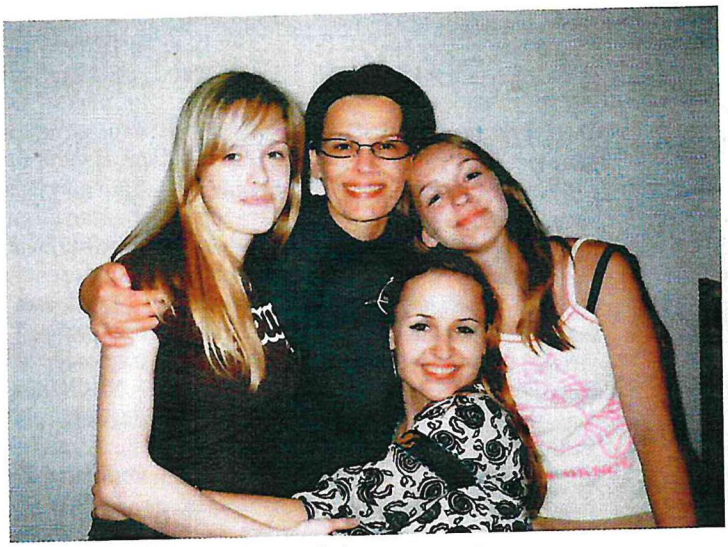
Ne velti latviešu tradicionālo svinēšana nav iedomājama bez ē Jūs sēžat, mielojaties, sarunas rai rodas kopības sajūta. Mūsu ģimer strikti sadalīts, kurš gatavos ēst vienu noteikumu gan ievērojam – traukus nemazgā.

RŪTA: Šo gadu laikā, kopš esam radusies pārliecība, ka Valdis ir m tais, visīstākais. Ka neviens cits ta kārši nevar būt. Atceros kādas dr nes pieredzi – viņai bija vīrs, četri it kā laimīga ģimenes dzīve. Bet ram gadījās sānsolis... Tā vietā, la rieti padzītu, mana draudzene vis spējamiem līdzekļiem cīnījās u galā savu vīrieti atkaroja. Kad iz vaicāju, kāpēc viņa tā pazemojas vīrieti nepadzen, viņa atbildēja - runā, tas būtu tāpat kā nocirst se Ja reiz dzīvē radusies sajūta, ka tavs īstais, cīnies par viņu kā pa no sevis.

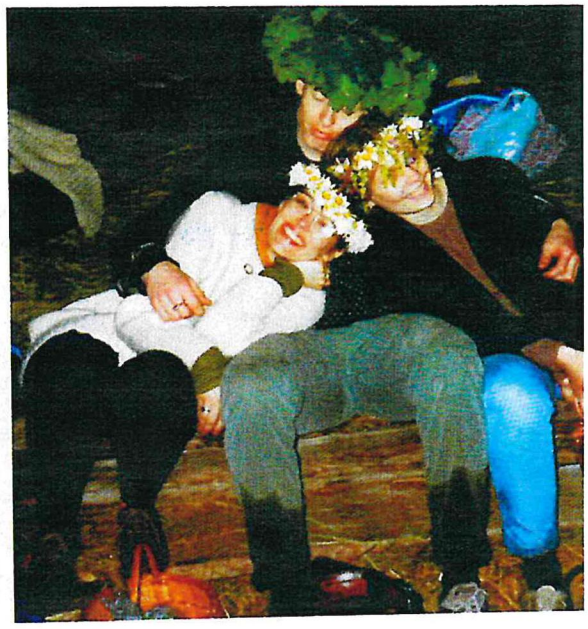
Jums abiem ir bērni no iepr jām attiecībām un arī kopīga Cik viegli vai grūti attiecības šādā situācijā?

RŪTA: Mums nekad nav biju doma, ka varētu kādu bērnu p un kādu nepieņemt. Skan banā ja tu mīli un pieņem cilvēku, tad ņem arī viņa bērnus. Mēs visi, ar bijusī sieva un viņas vīrs, bijām resēti, lai bērniem būtu labi. Līc nebija nekādu strīdu un domst Un vienmēr esam ievērojuši pri bērni ir nevis jāaudzina, bet jām izaug paši.

VALDIS: Mums pa abiem ir če ni, par to mēs esam ļoti laimīgi.

Rūta un meitas – Anna, Marija, Rasa Audange.

Jāņu rītā.

bet mēs zinām, kā dzīvē notiek. Daudzi pāri šķiras. Savukārt tad, ja attiecībām pieslēdzas sakrālā dimensija, tas ir pavisam cits dziļums.

Tas, ka Valdis ir mans īstais, man pielēca tikai pēc desmit kopdzīves gadiem.

VALDIS: Gan kāzas, gan laulības notika vienā un tajā pašā datumā – 27. jūnijā, tikai ar desmit gadu starpību. Un arī liecinieki bija tie paši – prezidente Vaira Vīķe-Freiberga un viņas vīrs Imants.

Rūta sacīja – pēc desmit gadiem sapratusi, ka Valdis ir īstais. Kā jums vienam par otru šāda apskaidrība nāca?

RŪTA: Man šī apziņa atausa lēnām, nemanāmi. Kā jau sacīju, vispirms tikām pie bērniņa, tikai tad, kad Rasai bija trīs mēneši, sākām kopdzīvi. Manuprāt ir svarīgi dzīvesbiedru vērtēt ne tikai materiālā vai hedoniskā aspektā – man tagad ir labi, gribu būt ar viņu kopā –, bet skatīties, ko viņam nozīmē ģimene, bērni, kā viņš izturas pret tevi, bērniem. Protams, ir jauki, ja cilvēki viens otru iemīl bez nosacījumiem un uzreiz izlemj būt kopā. Bet man nosacījumu bija ļoti daudz (*smejas*). Uz *pliku* kopdzīvi ar Valdi tikai tāpēc, ka mums kopā ir labi, *neparakstījos*. Es vērtēju ne tikai ar jūtām, bet arī ar prātu. Racionāli un absolūti nesievišķīgi...

Jā, bija iemīlēšanās, kaisle, bet tās dēļ negrasījos uzsākt kopdzīvi. Biju strikti izlēmusi, ka bērnu audzināšu viena un Valdim neko nepieprasīšu. Man nebija nekādu egoistisku domu, ka man viņu vajag.

Valdi, bet kāda ir sajūta, ja sieviete mīlā degošām acīm nemetas ap kaklu, bet paziņo – bērnu audzināšu viena?

VALDIS: Jutu emocionālu saistību ar Rūtu. To, ka no viņas dveš dziļums un miers. Sapratu, ka šo dziļumu un mieru gribu ne tikai tās retās reizes, kad aizbraucu pie viņas ciemos, vēlos katru dienu pavadīt ar Rūtu.

RŪTA: Ja es būtu raudājusi, metusies tev, Valdi, ap kaklu, diezin vai tu būtu man braucis pakaļ.

VALDIS: Jā, varbūt es būtu reaģējis tieši pretēji. Bet mednieka instinkts vīrietī no dabas ielikts – jo grūtāk nomedīt, jo lielāks azarts to izdarīt.

Sākumā bija iecerēts, ka Rūta Latvijā paliks vien nedēļu. Kā nedēļa pārvērtās gados?

RŪTA: Arvien atliku datumu, kad došos atpakaļ. Atceros, zvanīja mana mamma un vaicāja, kad bušu mājās. Atbildēju – drīz. Tad uz Lietuvu ar auto brauca kāds paziņa, nospriedu – braukšu

> Biju strikti izlēmusi, ka bērnu audzināšu viena un Valdim neko nepieprasīšu.

ar viņu. Atkal nesanāca... laika robežas vienkārši izplūda. Ja kāds man būtu pateicis, ka četru stundu laikā esmu sakravājusi mantas 23 gadiem...

VALDIS: Es par Rūtas aizbraukšanu nemaz nedomāju, man šķita – tas ir tikai loģiski, ka viņa paliks Latvijā.

RŪTA: Drīz pēc tam, kad Valdis mani atveda uz Latviju, obligātās veselības aprūpes ietvaros meitiņa Rasa bija jāved pie neirologa. Daktere bija tāda interesanta sieviete ar ļoti stingriem kritērijiem par to, kā ir un kā nav jābūt. Viņa paziņoja, ka diez kas no mūsu bērna nebūšot – viņai galvā esot ūdens, bērns šķielējot un esot vēl daudz citu problēmu. Mums tika pasniegts aptuveni tā – jūsu bērns ir ļoti slims, nezin ko jūs tagad iesāksiet. Man tas bija milzīgs šoks, ļoti pārdzīvoju, raudāju. Man šķita – esmu viena, jo tikko bijām atbrau kušas un man likās, ka Valdim ar meit vēl nebija izveidojusies īpaši cieša saik ne. Bet Valdis... Viņš mani tik ļoti pā steidza, tik ļoti lika saprast, ka esmu i darījusi pareizo izvēli, esot ar viņu kopā Atceros – viņš paņēma meitu uz rokān piekļāva viņu sev klāt un sacīja: vai na vienalga, kāda viņa būs! Tas tik un tā un paliks mūsu bērns. Nevaru aprakst tās izjūtas un emocijas, kas manī bija t brīd. Sapratu, ka uz šo vīrieti es vienmē jebkurā situācijā varēšu paļauties.

Un, protams, ārstes dramatiskās pr gnozes, par laimi, nepiepildījās. Mūs Rasa ir vesela, skaista un gudra meiten

Tagad šo notikumu uztveru kā li teņa pirkstu – Dievs man parādī kas ir kas...

Pavārs traukus nemazgā

Rūtai iejusties Latvijā noteikti neb viegli – divi bērni, no kuriem viens p visam maziņš, sveša valsts, valoda..

VALDIS: Tā kā es labi zināju lietuv šu valodu, vismaz sazināties mums ne ja nekādu problēmu. Lietuviešu valo apguvu pirms gadiem trīsdesmit. Tor uz universitāti bija atbraukuši lietuv šu studenti un viņu pasniedzējs Alvi Butkus. Knuts Skujenieks uz šo tik nos uzaicināja arī mani. Iepazināmi sadraudzējāmies, un lietuvieši mani aicināja kopīgā ekspedīcijā pa Lietu Pāris nedēļās apguvu valodu un vi